

การศึกษารูปแบบและลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์

A Study of Styles and Motifs of Karen Pwo's Native Woven Fabric

นรเทพ โปธิเป็ง^{1*} อธิรัช อภรณ์²

¹แผนกวิชาเทคโนโลยีแฟชั่นและเครื่องแต่งกาย ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่

²แผนกวิชาแฟชั่นและสิ่งทอ ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน, e-mail: noratheppotipheng@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสีบนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ จากกลุ่มตัวอย่างชาวกะเหรี่ยงโปว์ อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกภาพ เสียง และ การสัมภาษณ์ เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบของผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ ได้แก่ เสื้อเด็กผู้หญิงมีลักษณะยาวกว่าเสื้อปกติ เหมือนชุดทรงกระสอบ หรือชุดเขาวงกตของหญิงวัยรุ่นชาวกะเหรี่ยงโปว์ เสื้อเด็กผู้ชายมีลักษณะคล้ายเสื้อของผู้ใหญ่ ทรงกระสอบ กางเกงเป็นแบบอย่างง่าย เหมือนกางเกงสะดอ ชุดผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือแบบที่มีลวดลายบริเวณชายเสื้อ และแบบที่มีลวดลายบริเวณไหล่ ผ้าชิ้นใช้ผ้าทอหน้าแคบ 2 ผืน เย็บติดกัน ความยาว 180 ถึง 200 เซนติเมตร สวมผ้าโพกศีรษะ สะพายกระเป๋าข้ามตามวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น สะพายกระเป๋าข้ามสำหรับทำการเกษตร โดยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายทั้งหมดจะใช้วิธีการเย็บด้วยมือ 2) ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ได้จากการทอ 3 วิธี คือ การจก การขีด และการมัดหมี่ ลวดลายบนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ ได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น ลักษณะของน้ำตก ใบไม้ ผลไม้ ดอกไม้ สัตว์ และแมลง แล้วมาดัดแปลงเป็นลวดลายบนผืนผ้า แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ การจินตนาการ และความเชื่อ 3) สีที่ทำให้เกิดลวดลายมี 7 สี ได้แก่ แดง แสดหรือสีหมากสุก เขียว ฟ้า เหลือง ดำ และขาว

คำสำคัญ: รูปแบบชุด ลวดลายบนผ้าทอ สีผ้าทอ กะเหรี่ยงโปว์

Abstract

The objective of this research is to study the styles, the characteristics of motifs and colors of Karen Pwo's native woven fabric. The samples consisted of 20 Karen Pwo peoples who live in Omkoi district, Chiang Mai Province. Data was collected through interviews, audio and video recordings for qualitative analysis. The research found that 1) the style of Karen Pwo's native woven fabric for girls' garment is longer than the normal dress, and is similar to the sack dress or the Che-Wa dress of teenage Karen Pwo girls. Boy's shirt has a similar style to adult men's shirt -- sack shaped shirt, simple style pants similar to the Sa-Dor pants. Married women's dresses are divided into two styles— with motifs on the hem area, and with motifs on the shoulder area. The Pha-Sin sarong is made up of 2 pieces of narrow woven cloth sewn together, 180-200 centimeters in length. Women wear head scarves and carry shoulder sack bags according to work function, e.g. carrying a sack bag for agricultural work. All clothes and garments are sewn by hand.

- 2) The motifs of Karen Pwo women fabric are made through three weaving techniques: Chok, Khit, and Ikat. The motifs are inspired by everyday life, such as the forms of waterfall, leaves, fruits, flowers, animals and insects which are then adapted into motifs on the fabric, demonstrating creativity, imagination and beliefs.
- 3) There are 7 colors used for creating motives, namely red, orange or ripe betel nut color, green, blue, yellow, black and white.

Keywords: Clothing styles, motifs on woven fabric, color of woven fabric, Karen Pwo

บทนำ

กะเหรี่ยงโปว์ อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ทิเบต หรือพม่ากะเหรี่ยง (Tibeto - Burman) สันนิษฐานว่า เดิมอาศัยอยู่ด้านทิศตะวันออกของทิเบต แล้วมาตั้งอาณาจักรอยู่ในประเทศจีนเมื่อปี 733 ปี ก่อนพุทธกาล เรียกว่า “ชนชาติโจว” ภายหลังจากกษัตริย์จีนราชวงศ์จิ้นรุกรานเมื่อ พ.ศ. 207 จึงหนีลงมาอยู่บริเวณแม่น้ำแยงซี และเกิดความขัดแย้งกับชนชาติไทย จึงอพยพลงมาอยู่บริเวณแม่โขง และแม่น้ำสาละวินในเขตประเทศพม่า [1] สันนิษฐานว่ากะเหรี่ยงได้ข้ามแม่น้ำสาละวินมาอยู่ในดินแดนประเทศไทย เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 ประมาณปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งสาเหตุเกิดจากการที่กะเหรี่ยงโปว์ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดนพม่าและไทย ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ถึงเขตอำเภอเมือง จังหวัดปะจวบคีรีขันธ์ และส่วนหนึ่งอยู่ในจังหวัดแพร่ ลำปาง ลำพูน [2] ซึ่งสาเหตุที่กะเหรี่ยงโปว์อาศัยกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง เนื่องจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า

ผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ เป็นภูมิปัญญาที่เก่าแก่ และเป็นวัฒนธรรมประจำเผ่า ที่คงมาด้วยลวดลายและสีสันทึบ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม สะท้อนถึงความความพิถีพิถันและความสามารถของผู้ทอ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน [3] ลวดลายบนผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ เกิดจากการถ่ายทอดสิ่งที่ผู้ทอพบได้พบเห็น เช่น ความสัมพันธ์และวิถีชีวิตของชุมชนผ่านผืนผ้า ซึ่งมีลักษณะการแต่งกายตามเพศและอายุที่ไม่เหมือนกัน [4] บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ประจำเผ่า ที่สังเกตได้จากการแต่งกาย โดยชุดของผู้ชายจะมีสีแดงที่สื่อถึงความเป็นชาย ความอดทน แข็งแรง สวมเสื้อทรงสอบ คอวี ชายเสื้อติดพู่ห้อย ชุดของผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจะมีสีขาวที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ สวมเสื้อทรงสอบ ยาวคร่อมเท้าเรียกว่า “เขวา” ที่จะสวมใส่ตั้งแต่เด็กจนถึงวันแต่งงาน จึงจะเปลี่ยนมาสวมใส่ผ้าถุงกับเสื้อ ส่วนชุดผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะสวมเสื้อประดับด้วยลูกเดือย และผ้ายี่ เพื่อแสดงถึงสถานะภาพของผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้ว ในกรณีนี้ถึงแม้ว่าผู้หญิงเมื่อแต่งงานแล้วสามีเสียชีวิตหรือหย่าร้างกันไป ก็ยังสามารถกลับมาใส่เสื้อเขวาได้อีกเลย ซึ่งผู้หญิงกะเหรี่ยงโปว์จะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก [5]

วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงโปว์เริ่มเลือนหายไปจากสังคมของชาวกะเหรี่ยง สาเหตุจากอิทธิพลของโลกภายนอก และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก การทอผ้าและการแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงโปว์เริ่มหายไป เนื่องจากการผลิตที่ค่อนข้างยุ่งยาก ซับซ้อน ทำให้การใช้สอยลดลง อีกทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนรูปทรงและสีสันทึบของชุด เช่น เสื้อเขวาที่เคยเป็นสีขาว ก็ใช้สีอื่นตามความชอบ หรือจากความยากคลุ้มขำ ก็ลดสั้นเพียงเขวา เป็นต้น [6] สังเกตได้จากเยาวชนรุ่นใหม่ของชาวกะเหรี่ยงโปว์ ที่เริ่มไม่นิยมใส่เสื้อกะเหรี่ยงกันมากขึ้น เด็กผู้หญิงไม่รู้จักวิธีการทอผ้า เพราะคิดว่าไม่มีความสำคัญ แต่จะนิยมใส่เสื้อผ้าตามวัยรุ่นทั่วไป ที่หาซื้อได้ง่าย และมีการผลิตไม่ยุ่งยาก สำหรับชุดกะเหรี่ยงโปว์ของคนที่ไม่แต่งงานแล้ว ในปัจจุบันได้มีการคิดค้นทำลวดลายต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างแพร่หลาย ซึ่งแตกต่างจากลวดลายที่เคยมีมาในอดีต

ดังนั้นการศึกษา รูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสีสันทึบบนผ้าทอชุดกะเหรี่ยงโปว์ ตลอดจนเทคนิคในการทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง ที่ควรได้รับการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงโปว์ เพราะเป็นเทคนิค

การทอผ้าแบบดั้งเดิมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นเทคนิคการทอที่มีเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยงโปว์ อีกทั้งการศึกษาสิ่งทอในลักษณะนี้ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก จึงสมควรที่จะมีการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน เพื่อเป็นความรู้แก่ผู้ที่สนใจในอนาคต โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อศึกษา รูปแบบ ลักษณะลวดลายและสีสันทนบนผืนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์

วิธีการศึกษา

ศึกษารูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสีสันทนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ มีดังต่อไปนี้

1. การศึกษารูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสีสันทนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์

1.1 กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวกะเหรี่ยงโปว์ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทอผ้า และตัดเย็บชุดกะเหรี่ยงโปว์รูปแบบดั้งเดิม จำนวน 20 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึกถึงรูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสีสันทนผ้าทอในชุดกะเหรี่ยงโปว์ และแหล่งข้อมูลทุติภูมิ (Secondary Source) จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวกะเหรี่ยงโปว์ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 61 ถึง 70 ปี รองลงมา มีอายุระหว่าง 51 ถึง 60 ปี ที่ยังคงทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์รูปแบบดั้งเดิม และตัดเย็บชุดเป็นเสื้อ ผ้าซิ่น ผ้าห่ม และกระเป๋าย่าม

1. รูปแบบผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์

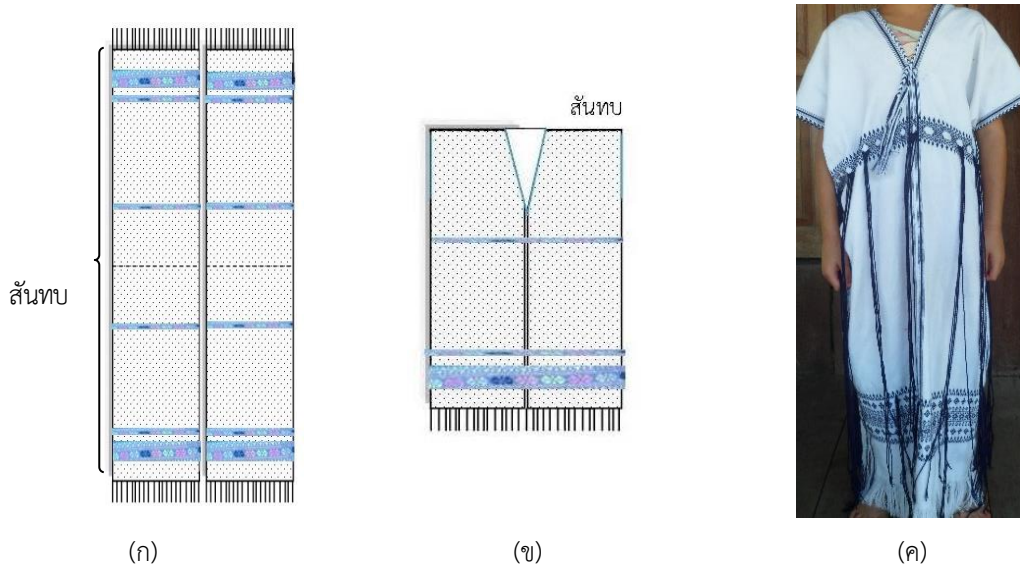
1.1 เสื้อเด็กผู้หญิง หรือเรียกว่า “เซวา” ของหญิงสาวกะเหรี่ยงโปว์ จะมีความละเอียด และความประณีตที่แตกต่างกัน ไม่นิยมการตกแต่ง สีสันทน และลวดลาย แต่เป็นชุดสีขาว ทรงกระสอบยาวคลุมขาตามความสูงของผู้สวมใส่ ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ และความไร้เดียงสาของเด็กผู้หญิง

ลักษณะการทอจะเริ่มจากการขึ้นกี่ทอผ้าที่ยาวกว่าที่ทอผ้าปกติ จะต้องขึ้นเครื่องทอ 2 ครั้ง และทอ 2 ครั้ง จึงนำมาเย็บประกอบติดกัน นับเป็นความสามารถของผู้ทอที่ต้องจดจำเทคนิคการขึ้นกี่ทอผ้า เพราะหากเกิดความผิดพลาด หรือผู้ทอขาดความชำนาญ จะทำให้ผ้าทั้งสองชิ้น มีลวดลายและการเดินเส้นด้ายไม่เหมือนกัน ซึ่งไม่สามารถนำมาเย็บประกอบกันได้ โดยลักษณะของชุดเซวา ของเด็กผู้หญิง ดังภาพที่ 1

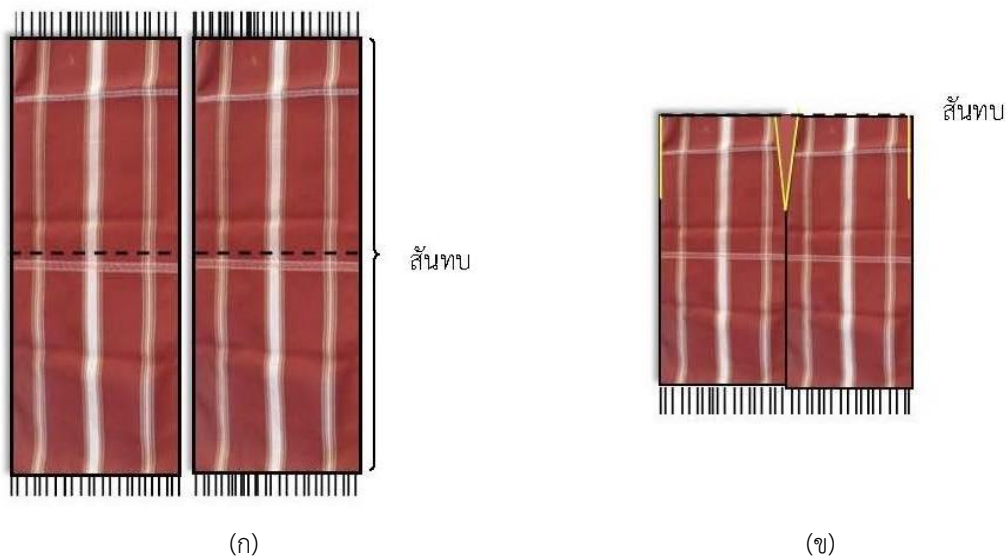
1.2 เสื้อเด็กผู้ชายถึงวัยรุ่น หรือเรียกว่า “ไซ้” มีลักษณะคล้ายกับเสื้อของผู้ใหญ่ แต่จะแตกต่างกันที่การใช้สีในการทอ การตกแต่ง และลวดลาย เนื่องจากกะเหรี่ยงโปว์จะให้ความสำคัญกับลูกผู้ชาย ซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากจีน ที่มีทัศนคติว่าเด็กผู้ชายเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เพราะมีความแข็งแรง และความกล้าหาญ ซึ่งแตกต่างจากเด็กผู้หญิงที่เป็นเพศอ่อนแอ แต่มีไหวพริบ โดยทั้งสองสิ่งจะขาดจากกันไม่ได้ ดังสุภาษิตของกะเหรี่ยงโปว์ที่ได้กล่าวไว้ว่า “ແລ່ ແຕ່ ເມິງ ເຮ ສີ ມື້ ເຮ ດູ່” หมายความว่า “ตราบไคที่พระอาทิตย์กับพระจันทร์คู่กัน ชายกับหญิงก็ต้องคู่กันเฉดเช่นเดียวกัน”

เสื้อของเด็กผู้ชายส่วนมาก จะมีสีแดง ซึ่งแสดงถึงความกล้าหาญ ความว่องไว และเป็นสีแห่งบุรุษเพศ ห้ามผู้ชายใส่เสื้อสีขาว เพราะสีขาวเป็นเสื้อของผู้หญิงที่แสดงถึงความอ่อนไหว และความบริสุทธิ์ ในขณะเดียวกัน สีแดงก็เป็นสีที่แสดงถึง

พลังที่พร้อมจะต่อสู้กับสิ่งชั่วร้ายเสมอ เพราะในสมัยก่อนผู้ชายต้องเข้าป่าเพื่อไล่ล่าสัตว์ และทำการเกษตร โดยองค์ประกอบของเสื้อผ้าผู้ชาย จะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนเท่า ๆ กัน แล้วนำมาเย็บติดกันคล้ายกับเสื้อกะเหรี่ยงทั่วไป ดังภาพที่ 2

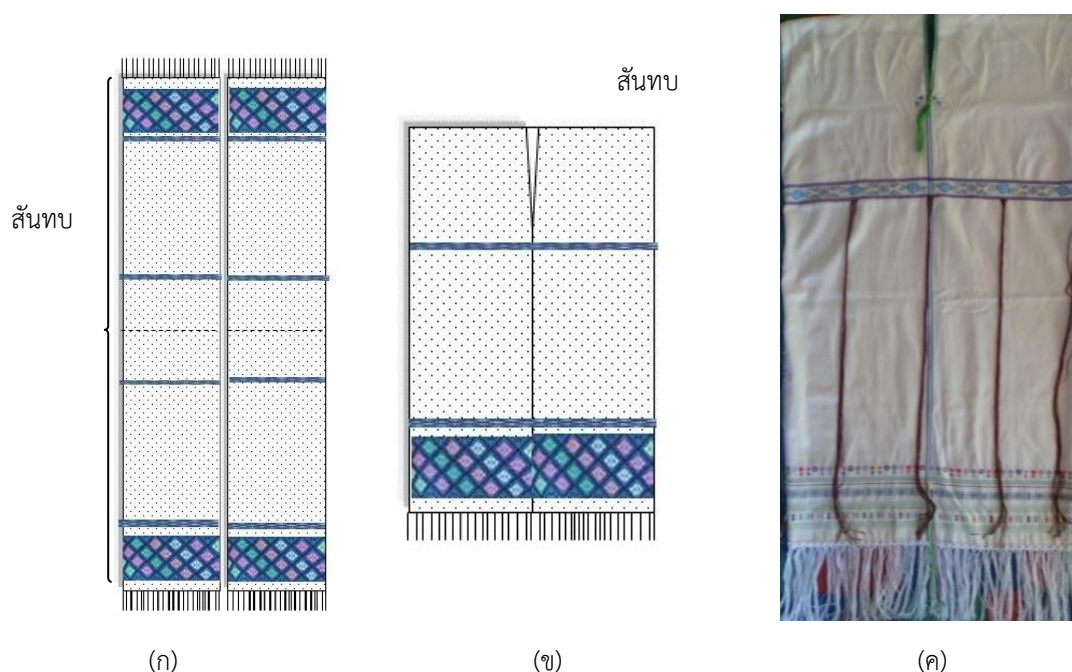
ภาพที่ 1 รูปแบบชุดเขาวงของเด็กหญิงกะเหรี่ยงโปว์ (ก) ชุดเขาวงของเด็กหญิงกะเหรี่ยงโปว์เต็มผืน (ข) ชุดเขาวงของเด็กหญิงกะเหรี่ยงโปว์ข้างหน้า และ (ค) ชุดเขาวงของเด็กหญิงกะเหรี่ยงโปว์

ภาพที่ 2 รูปแบบของเสื้อผ้าเด็กผู้ชาย หรือเรียกว่า “ไซ้” ของกะเหรี่ยงโปว์ (ก) เสื้อเด็กผู้ชายกะเหรี่ยงโปว์เต็มผืน และ (ข) เสื้อเด็กผู้ชายกะเหรี่ยงโปว์ด้านหน้า

1.3 ชุดยาวทรงกระสอบ หรือเรียกว่า “เขาว” ของหญิงสาวกะเหรี่ยงโปว์ มีลักษณะเหมือนชุดเขาวเด็กหญิง แต่จะมีการเพิ่มขนาดตามผู้สวมใส่ ซึ่งคำว่า “เซ” หมายถึง เสื้อ และคำว่า “วา” หมายถึง ขาว เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกัน หมายถึง เสื้อขาว โดยกะเหรี่ยงโปว์จะให้ความสำคัญกับชุดนี้มาก เนื่องจากสามารถแสดงถึงสถานภาพของผู้สวมใส่ว่าเป็นสาวที่บริสุทธิ์

หรือแต่งงานแล้ว ซึ่งผู้เป็นแม่จะทอเสื่อขาวให้เด็กผู้หญิงสวมใส่เป็นของขวัญวันเกิด จนกระทั่งเริ่มโตขึ้นหญิงสาวกะเหรี่ยงโปว์เริ่มทอเสื่อขาวใส่เอง สาเหตุที่กะเหรี่ยงโปว์ให้ความสำคัญกับเสื่อขาวมากกว่าเสื่อทอกะเหรี่ยงชุดอื่น ๆ ก็เพราะว่า กะเหรี่ยงโปว์จะเคร่งครัดในเครื่องของคู่สมรสมาก โดยผู้หญิงจะอยู่กับผู้ชายไม่ได้หากยังไม่แต่งงาน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องผิดทางประเพณี หรือกรณีที่ผู้หญิงเสียความบริสุทธิ์ให้กับผู้ชายโดยที่ไม่ได้แต่งงาน หญิงผู้นั้นก็จะเปลี่ยนสถานะจากหญิงสาวกลายเป็น “แม่เรือน” นั่นที และต้องทำพิธีขอขมาผีบรรพบุรุษที่ตนนับถือ เพื่อเป็นการขอโทษที่ตนได้ละเมิดประเพณีที่ยึดถือมานาน และจะไม่สามารถนำชุดขาวสีขาวกลับมาใส่ได้อีก และหากหญิงคนใดที่รักษาพรหมจรรย์ไว้จนถึงวันแต่งงาน ก็จะเป็นความภาคภูมิใจของตัวเอง พ่อแม่ และวงศ์ตระกูล ซึ่งเป็นกุศโลบายให้หญิงสาวรักษาความบริสุทธิ์ของตนเอง และเป็นการสร้างประเพณีที่ดีของบรรพบุรุษกะเหรี่ยงโปว์ โดยชุดขาวมีวิธีการเย็บประกอบคล้ายกับการเย็บเสื่อ คือใช้ผ้าขนาด 1 ส่วน 4 ของรอบตัวผู้ใส่ จำนวน 2 ผืนที่มีขนาดเท่ากันมาเย็บประกอบติดกัน ดังภาพที่ 3

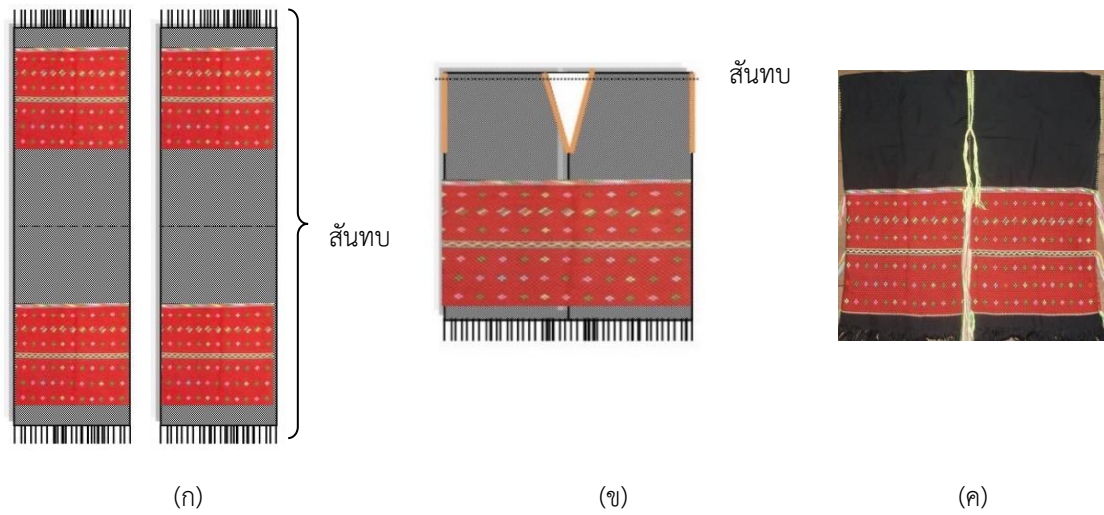

ภาพที่ 3 รูปแบบของชุดขาว (ก) ชุดขาวกะเหรี่ยงโปว์เต็มผืน (ข) ชุดขาวกะเหรี่ยงโปว์ด้านหน้า และ (ค) ชุดขาวกะเหรี่ยงโปว์

1.4 เสื่อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จะใช้ผ้า 2 ผืน ที่มีความกว้างเท่ากับ 1 ส่วน 4 ของรอบตัวเสื่อ ความยาวเท่ากับ 2 เท่าของความยาวเสื่อ ซึ่งผ้าที่นำมาใช้อาจทอโดยการขึ้นกี่ทอผ้าครั้งเดียว และนำมาตัดแบ่งครึ่ง และเย็บประกอบติดกัน สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เสื่อที่มีลายจกบริเวณชายเสื่อ และเสื่อที่มีลายจกบนไหล่ ดังนี้

- ประเภทที่ 1 เสื่อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลายจกบริเวณชายเสื่อ ดังภาพที่ 4
- ประเภทที่ 2 เสื่อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลายจกบริเวณไหล่ ซึ่งเป็นลักษณะดั้งเดิมของกะเหรี่ยงโปว์ ดังภาพที่ 5

1.5 ผ้าซิ่น เป็นผ้าถุงสำหรับนุ่งของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว ไว้สำหรับใส่กับเสื่อกะเหรี่ยง โดยมีการตกแต่งลวดลาย เช่น ลายแยงหรือลายปลา ลายช้างคู่ไปหรือลายผีเสื้อ ลายที่พิะดูหรือลายแม่น้ำใหญ่ และ ลายที่ไล่ซูหรือลายน้ำตก เป็นต้น แต่จะไม่ใช้วิธีการจกลวดลายเหมือนกับเสื่อ ผ้าซิ่นจะใช้ผ้าขนาดเท่ากัน 2 ผืน เย็บติดกัน โดยแต่ละผืนจะมีความกว้างเท่ากับ 1 ส่วน 2 ของความยาวผ้า ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 4 รูปแบบเสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลวดลายจากที่เชิงเสื้อ (ก) เสื้อผู้หญิงที่มีลายจากบริเวณชายเสื้อ (ข) เสื้อผู้หญิงที่มีลายจากบริเวณชายเสื้อด้านหน้า และ (ค) เสื้อผู้หญิงที่มีลายจากบริเวณชายเสื้อ

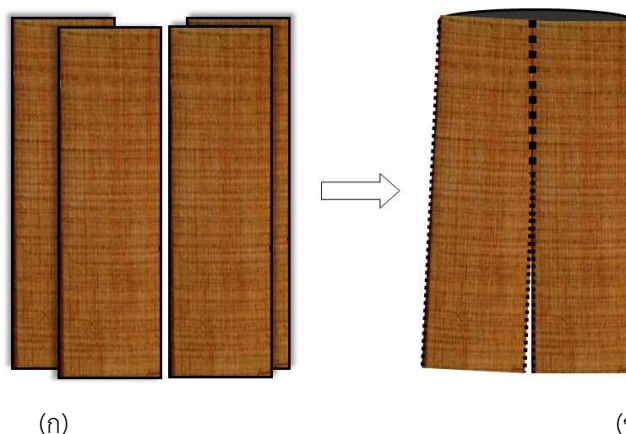

ภาพที่ 5 รูปแบบเสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีลายจากบริเวณไหล่ (ก) เสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมีลายจากบริเวณไหล่เต็ม ผืน และ (ข) เสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมีลายจากบริเวณไหล่ด้านหน้า

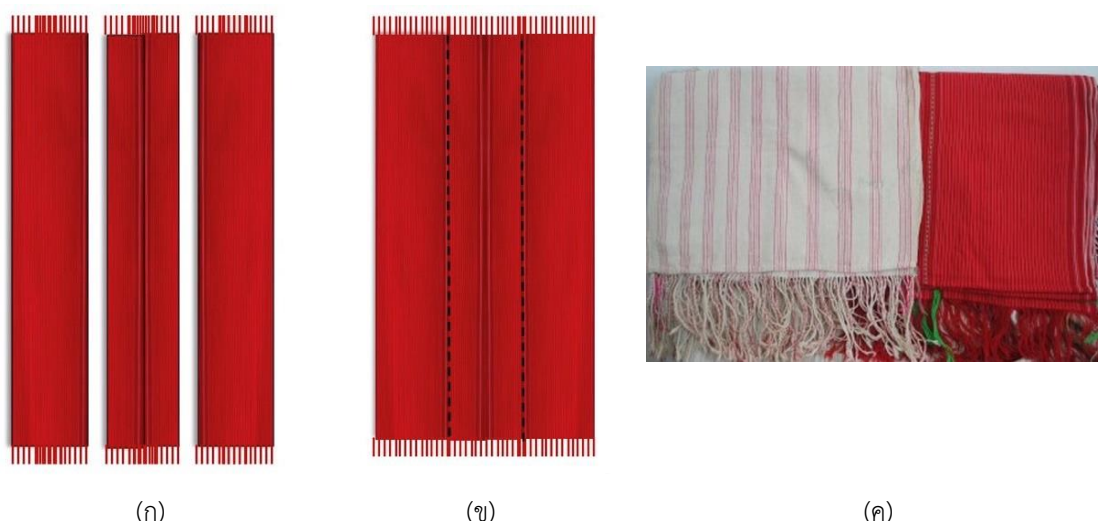
ภาพที่ 6 รูปแบบผ้าชิ้นของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว (ก) ผ้า 2 ผืนที่ใช้เย็บผ้าชิ้น และ (ข) การเย็บผ้าชิ้นแบบใช้ผ้า 2 ผืน

1.6 กางเกง จะใช้ผ้าฝ้ายทอมือตัดเย็บเป็นกางเกงอย่างง่ายคล้ายกับกางเกงสะดอในปัจจุบัน แต่จะมีการเย็บประกอบผืนผ้า 4 ชั้นติดกัน ซึ่งผ้าแต่ละชั้นมีความกว้างและความยาวเท่ากัน คือ ความกว้างเท่ากับ 1 ส่วน 4 ของความกว้างรอบกางเกง ส่วนความยาวจะขึ้นอยู่กับความสูงของผู้สวมใส่ ดังภาพที่ 7 โดยปัจจุบันกางเกงที่ทอด้วยผ้าฝ้ายปั่นด้วยมือ และเย็บด้วยมือหาได้ยาก เนื่องจากคนในชุมชนกะเหรี่ยงโปว์หันมาสวมใส่กางเกงสำเร็จรูปที่มีขายตามท้องตลาดทั่วไป อีกทั้งกางเกงผ้าฝ้ายทอมือ จะมีเนื้อผ้าที่หนาและแข็ง เมื่อเปียกน้ำจะทำให้ผ้ามีน้ำหนักเพิ่มขึ้น จึงไม่เหมาะต่อการใส่ออกไปทำงานนอกบ้าน ทั้งยังมีวิธีการผลิตที่ใช้เวลามากพอสมควร

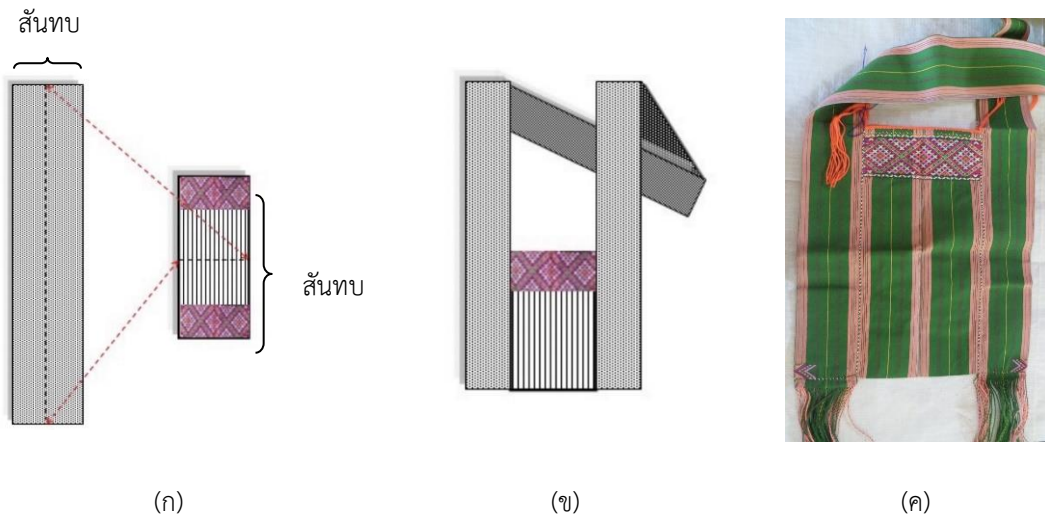
ภาพที่ 7 รูปแบบของกางเกงกะเหรี่ยงโปว์ในอดีต (ก) ผ้าตัดกางเกง 4 ชั้น และ (ข) การเย็บประกอบกางเกง

1.7 ผ้าห่มกะเหรี่ยงโปว์ มีขนาดพอประมาณ ใช้ผ้า 3 ผืน ความยาวประมาณ 200 เซนติเมตร ในการเย็บประกอบกัน ขนาดของผ้าแต่ละผืนจะมีความยาวเท่ากัน ดังภาพที่ 8 ผ้าห่มกะเหรี่ยงโปว์นอกจากจะใช้ห่มเวลานอนแล้ว ยังใช้สำหรับผูกเปลนอนเด็กเล็ก หรือผูกสะพายเด็กเล็กเมื่อออกเดินทางได้ [7]

ภาพที่ 8 รูปแบบผ้าห่มกะเหรี่ยงโปว์ (ก) ส่วนประกอบผ้าห่มเกิดจากผ้าทอ 3 ผืน (ข) การเย็บประกอบผ้าห่ม และ (ค) ผ้าห่มของกะเหรี่ยงโปว์

1.8 ย่อม หรือกระเป๋าย่อมมีลักษณะแบน และมีช่องตรงกลางไว้สำหรับใส่ของ เช่น ย่อมสำหรับผู้ชาย ผู้หญิง หรือ ย่อมสำหรับใส่ของไปทำการเกษตร ฯลฯ ซึ่งมีขนาด ลวดลาย และความประณีตต่างกันขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทำ แต่มีวิธีการเย็บประกอบที่เหมือนกัน โดยส่วนด้านหน้าและด้านหลังของย่อมจะแบ่งสันทบตรงกลางตามความกว้าง และมีการทอจก ซึ่งผู้ทอออกแบบลาย และตำแหน่งของลายเอง ในส่วนด้านข้างซ้ายและขวาของย่อมจะเป็นผ้าทอผืนเดียวกับสายของย่อม ความยาวประมาณ 2 เท่าของความสูงด้านหน้าและด้านหลังของย่อม นำส่วนของย่อมด้านหน้าและหลัง มาเย็บประกอบกับส่วนด้านข้างซ้ายและขวาของย่อม มีลักษณะดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 รูปแบบย่อมหรือกระเป๋าย่อม (ก) ส่วนประกอบของย่อมหรือกระเป๋าย่อม (ข) การเย็บประกอบย่อมหรือย่อม และ (ค) ลักษณะของย่อมหรือกระเป๋าย่อม

2. ลักษณะลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์

ผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ มีลวดลายตามวิธีการทอ 3 วิธี ได้แก่ การจก ทอขีด และการมัดหมี่ ดังนี้

2.1 การทอจก คือ การใช้เส้นด้ายพุ่ง มาขัดกับเส้นด้ายยืน โดยการข้ามเส้นด้ายยืนแบบไม่ต่อเนื่อง (Discontinuous supplementary wefts) เพื่อให้เกิดลวดลายดังต่อไปนี้

2.1.1 ลวดลายธรรมชาติ ได้แรงบันดาลใจจากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น ใบไม้ ดอกไม้ สัตว์ และแมลงต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีชื่อเฉพาะเรียกตามภาษากะเหรี่ยงโปว์ ซึ่งจากข้อมูลของ นางสาวจุมุ วนาศิริสถาน อายุ 82 ปี ได้อธิบายการสร้างลวดลายจากการเลียนแบบธรรมชาติ เช่น ลวดลายของต้นไม้ ผลไม้ ใบไม้แห้ง เคลือเถาไม้ และดอกไม้ในท้องถิ่น เป็นต้น [6] กล่าวว่า ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์เป็นลวดลายเรขาคณิตที่ซ้อนทับกัน และบางลวดลายมีลักษณะเป็นพื้นปลา ดังภาพที่ 10

2.2 การทอขีด คือ การใช้เส้นด้ายพุ่ง มาขัดกับเส้นด้ายยืน โดยการข้ามเส้นด้ายยืนแบบต่อเนื่อง (Continuous supplementary wefts) เช่น ลายดอกกล้วยไม้ หรือลายดอกกล้วยไม้ ดังภาพที่ 11 และอาจใช้วิธีการทอขีดผสมการทอจก

2.3 การทอมัดหมี่ คือ การมัดย้อมเส้นด้ายยืนก่อนแล้วจึงนำมาทอผ้าให้เกิดลวดลาย ลวดลายมัดหมี่ของกะเหรี่ยงโปว์จึงเป็นผ้ามัดหมี่เส้นด้ายยืน [8] ซึ่งจะแตกต่างจากผ้ามัดหมี่ของภาคอีสานซึ่งเป็นผ้ามัดหมี่เส้นด้ายพุ่ง โดยการทอมัดหมี่จะมีลวดลายที่สะท้อนถึงความเป็นสตรีชนเผ่ากะเหรี่ยงโปว์ได้อย่างชัดเจน ดังภาพที่ 12

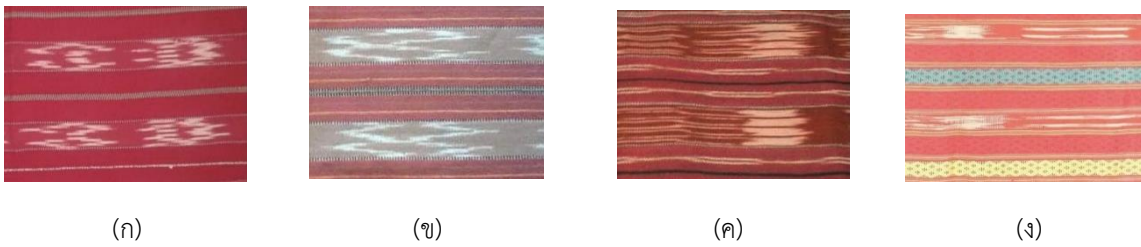
ภาพที่ 10 ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ ด้วยเทคนิคการทอจก (ก) ลายดอกกะชู้ หรือลายดอกไม้สีขาว (ข) ลายอ่องไข่ หรือลายจกผ้า (ค) ลายดอกโพ้หมี่ หรือลายดอกหญ้า (ง) ลายดอกหนังจี่ หรือลายดอกไม้งาม (จ) ลายสะยา หรือลายแถววัลย์ (ฉ) ลายไข่อ่อง หรือลายผ้าจกผู้หญิง (ช) ดอกแล่ฟั้งล่าง หรือลายดอกไม้ส่องแสง (ซ) ลายช้างกุเลาะ หรือลายไส้เดือน (ฌ) ลายนางโพิ๊ะ หรือลายดอกหญ้าป่า (ญ) ลายแพ้ท้าว หรือลายสร้อยทอง (ฒ) ลายโพ้ฆะ หรือลายดอกไม้หอม (ณ) ลายปะแค้ หรือลายข้าวโพด (ด) ลายปะนุ่ย หรือลายขนุน (ต) ลายหมี่โพิ๊ะ หรือลายดอกหญ้าไร่ (ถ) ดอกโพิ๊ะจี่โพิ๊ะท้าว หรือลายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง (ท) ลายแล่ฟั้งหลัง หรือลายดวงเดือน (ธ) ลายโพิ๊ะนะมี้า หรือลายดอกไม้หอมป่า (ณ) ลายโพิ๊ะจี่โพิ๊ะอั่ว หรือลายดอกไม้ขาวงาม (บ) ลายช่างคูไบย หรือลายผีเสื้อป่า และ (ป) ลายเอื้อตั้ง หรือลายไม้หอม

(ก)

(ข)

ภาพที่ 11 ลวดลายการทอผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ด้วยวิธีการทอขีด (ก) ลายดอกล้างแท หรือลายดอกกล้วยไม้ (ข) ลายดอกล้างแท ที่ทอด้วยวิธีการทอขีดผสมการทอจก

ภาพที่ 12 ลวดลายการทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์ด้วยวิธีการทอมัดหมี่ (ก) ลายแยงพู หรือลายปลา (ข) ลายข้างคูไป หรือลายผีเสื้อ (ค) ลายที่พะดู่ หรือลายแม่น้ำใหญ่ และ (ง) ลายที่ไล่ชู หรือลายน้ำตก

3. สืบค้นผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์

สีในผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์จะใช้สี 7 สี โดยแต่ละสีมีความหมายแตกต่างกัน ได้แก่ สีแดง หมายถึง ความกล้าหาญ ว่องไว และสีแห่งบุรุษเพศ สีแสดหรือสีส้มหมากสุก หมายถึง ผลไม้สุกงอม สีเขียว หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ สีฟ้า หมายถึง ท้องฟ้า สีเหลือง หมายถึง ความศรัทธาและความเชื่อมั่น สีดำ หมายถึง กลางคืน และสีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์

บทสรุป

จากผลการศึกษารูปแบบ ลักษณะลวดลาย และสืบค้นผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ พบว่า ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงโปว์ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์รูปแบบดั้งเดิม และมีการตัดเย็บเป็นเสื้อ ผ้าซิ่น กางเกง ผ้าห่ม และย่าม โดยยังคงสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิมไว้ นอกจากนี้ยังมีผ้าเก๋โบราณที่บรรพบุรุษได้เก็บรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ และสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมการทอผ้ากะเหรี่ยงโปว์ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ [9] มีการถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของลวดลายจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน และมีการออกแบบผ้าจกลวดลายใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ จึงมีทั้งลวดลายโบราณและลวดลายที่ออกแบบขึ้นมาใหม่โดยชาวกะเหรี่ยงโปว์รุ่นใหม่ อีกทั้งยังมีรูปแบบของชุดกะเหรี่ยงโปว์ ได้แก่ เสื้อเด็กผู้หญิงมีลักษณะยาวกว่าเสื้อปกติ ทรงกระสอบ หรือเรียกว่าชุดเซวา เสื้อเด็กผู้ชายมีลักษณะความคล้ายกับเสื้อของผู้ใหญ่ ทรงกระสอบ กางเกงมีลักษณะเป็นกางเกงอย่างง่าย คล้ายกับกางเกงสะดอ เสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ มีลวดลายที่ชายเสื้อ และแบบที่มีลวดลายบนไหล่ ผ้าซิ่นมีลักษณะเป็นผ้าทอหน้าแคบ 2 ผืน เย็บติดกันจะมีความยาวประมาณ 200 เซนติเมตร ผ้าห่มมีลักษณะความกว้างพอประมาณ สามารถใช้เป็นผ้าสำหรับผูกรอนเด็กเล็กได้ และย่ามมีลักษณะแบน ไว้สำหรับใส่ของตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้งาน โดยเย็บประกอบผ้าแต่ละชิ้นด้วยมือ ลักษณะลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ มีวิธีการทอ 3 วิธี ได้แก่ การทอจก ทอชิต และการมัดหมี่ ซึ่งอาจใช้วิธีการทอชิตผสมการทอจกอีกด้วย ลวดลายบนผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์ได้แรงบันดาลใจจากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน มาดัดแปลงเป็นลวดลายที่สวยงามบนผืนผ้า ซึ่งสอดคล้องกับ [10] แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และความเชื่อที่ผู้ทอผ้าแสดงออกผ่านทางลวดลายบนผืนผ้า สีที่ใช้ในผ้าทอกะเหรี่ยงโปว์มี 7 สี ได้แก่ แดง แสดหรือสีส้มหมากสุก เขียว ฟ้า เหลือง ดำ และสีขาว

เอกสารอ้างอิง

- [1] พอล ลูวิส, และอีเลน ลูวิส. (2528). หกเผ่าชาวตอย. เชียงใหม่: หัตถกรรมชาวเขา.
- [2] ละเอียด นมะมาตร, อัญชัน สวัสดิ์โอ, ระเบียบ สุภวิรี, และโกวิท แก้วสุวรรณ. (2544). ผ้าและการสืบทอดความรู้เรื่องผ้า : กรณีศึกษาเกาะเหรียงโปวในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และสุพรรณบุรี. (รายงานการวิจัย). นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [3] ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. (2540). ชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพินทยา.
- [4] ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2557). เย็บ ปัก ถัก ทอ เอกลักษณะและศิลปะลวดลายผ้า ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สยามคัลเลอร์พรีน จำกัด.
- [5] บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). ชาวเขาในไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- [6] วิชาญ โป๊ะคำ. (2555). ผ้าทอกระเหรียงโปวในเขตอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษาผ้าทอบ้านเด่นกระต่าย บ้านผาปูน และบ้านยางเปา. (โครงการระดับปริญญาตรี). คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- [7] ภิรมย์ แก้วมณี. (2555). การพัฒนาผ้าคลุมไหล่จากผ้าทอมือเกาะเหรียง กรณีศึกษาหมู่บ้านกะเหรียง – ตะเพินคี หมู่ 5 ตำบลวังยาว จังหวัดสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- [8] กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2543). ผ้าชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไร่ไทยเพรส จำกัด.
- [9] พจนา นุ่มหันต์, อุษา ตั้งธรรม, วาสนา ช้างม่วง, สุรีย์ สุทธิสังข์, วิภาดา กระจำงโพธิ์, และสัมภาษณ์ สุวรรณศิริ. (2555). ศึกษาวิถีวัฒนธรรม อนุรักษ์และพัฒนาผ้าชนเผ่าสู่เชิงพาณิชย์ กรณีศึกษา ผ้าทอเกาะเหรียงจังหวัดภาคเหนือ. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- [10] กันทนา ใจสุวรรณ, ทรงศักดิ์ ปัญญา, สุรินทร์ มหารรรณ, นพรัตน์ สิทธิโชคธนารักษ์, อัมภา สมัครพงศ์พันธ์, และวัชรวิระแก้ว. (2564). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอเกาะเหรียง บ้านพะมอลอ ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 9(1), 27-38.